

*Цьолма В. Ю.,**аспірант кафедри державно-правових і гуманітарних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ПІДПРИЄМСТВ ОБ'ЄДНАНЬ ГРОМАДЯН: АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Анотація. У цій статті розглядається юридична природа підприємств, заснованих об'єднаннями громадян, їх правовий статус, особливості їх діяльності та законодавче регулювання в Україні. Автор детально вивчає поточний стан правового забезпечення цих суб'єктів господарювання та виявляє основні проблеми, які впливають на їх ефективність і законність діяльності.

Потреба в постійному фінансовому забезпеченні об'єднань громадян (громадських організацій, профспілок і релігійних об'єднань) зростає в результаті демократизації українського суспільства та зростання громадянських ініціатив. Для цього вони використовують механізм створення підприємств, який, хоча й має елементи комерційної діяльності, діє виключно в інтересах засновника та допомагає досягти його статутних цілей.

Автор підкреслює наявність прогалів у правовій основі, особливо в колізіях між Господарським кодексом України та іншими законами та підзаконними нормативно-правовими актами та різні тлумачення терміну «підприємство об'єднання громадян» у різних законах. Немає єдиного методу управління правосуб'єктністю та організаційно-правовим статусом таких підприємств.

Особливу увагу приділено дослідженню концепції та характеристик підприємств об'єднань громадян. Автор визначає ці підприємства як унітарні організації, засновані виключно профспілками, громадськими організаціями чи релігійними організаціями. Вони мають особливий правовий статус, діють на підставі статуту та зобов'язані спрямовувати прибуток на досягнення статутних цілей засновників. Важливо пам'ятати, що такі підприємства не належать до неприбуткових організацій, однак у деяких випадках вони можуть отримати податкові пільги.

У статті зроблено висновок, що нормативна база, яка регулює діяльність підприємств об'єднань громадян, має бути удосконалена. Зокрема, запропоновано уніфікувати термінологію, щоб уникнути правових колізій між діючими законами; створити окремий нормативний акт або винести відповідні поправки до діючих, який би регулював умови заснування, діяльності та припинення таких підприємств; брати до уваги міжнародний досвід щодо соціальних підприємств, особливо з країн ЄС і США.

Ключові слова: підприємство об'єднання громадян, унітарне підприємство, громадські об'єднання, релігійні організації, правосуб'єктність, колізії, громадянське суспільство.

Постановка проблеми. Демократизація та соціально-економічний прогрес будь-якої держави залежать від розвитку громадянського суспільства. Об'єднання громадян (громадських об'єднань, релігійних організацій чи професійних спілок) мають вирішальне значення для захисту суспільних інтересів, розвитку соціальних ініціатив і дотримання громадянських прав в Україні. Створення підприємств є однією з основних форм діяльності цих організацій.

Підприємства об'єднаних громадян мають унікальну юридичну природу, яка поєднує риси неприбуткової та господарської діяльності. Це викликає багато питань щодо їхнього правового статусу, обмежень і можливостей, а також того, як вони взаємодіють з державними та іншими суб'єктами господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання юридичної природи, створення та реєстрації чи правосуб'єктності підприємств об'єднання громадян як окремої організаційно-правової форми юридичних осіб залишаються практично недослідженими в українській правовій науці. Так, В. М. Левков та Ю. В. Яковлев розглядають особливості окремих видів підприємств в Україні, проте їхнє дослідження датоване 1999 роком і ґрунтується на нормативно-правовій базі того часу, яка станом на застаріла та втратила свою актуальність. Бочков П. В. досліджує питання правового статусу релігійних організацій та підприємств, заснованих на власності їхнього майна. Дослідження В. Махінчук, О. Шишовської, О. Кабалік та деяких інших українських науковців переважно носять загальний та оглядовий характер діяльності усіх категорій підприємств. Тому дослідження саме підприємств об'єднання громадян як окремої форми суб'єкта господарювання є особливо актуальним та необхідним.

Метою статті є розгляд законодавчого регулювання підприємств об'єднань громадян в Україні, зокрема положень Господарського кодексу України, Закону України «Про громадські об'єднання», Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» та інших законодавчих актів, а також покращення розуміння юридичної природи об'єднань громадян і їхньої ролі в соціально-економічному розвитку. Це робиться з огляду на поточні проблеми, пов'язані з інтеграцією українського законодавства до європейського правового простору.

Виклад основного матеріалу. Розвиток українського громадянського суспільства в наш час неможливий без активної діяльності громадських об'єднань, релігійних організацій та професійних спілок (надалі – об'єднання громадян), які мають на меті сприяти позитивним змінам. Сьогодні в Україні діють багато об'єднань, організацій та спілок, які формують громадську думку в своїх сферах.

Діяльність об'єднань громадян є важливим маркером демократичності держави та рівня розвитку громадянського суспільства та має особливий конституційно-правовий статус, що зумовлено їх роллю та місцем у сучасній правовій системі та державі в цілому [1, с. 68].

Безпосередньо громадська чи релігійна діяльність не спрямована на досягнення матеріального результату у вигляді накопичення чи примноження грошових коштів, проте така діяль-

ність потребує належного фінансового забезпечення для того, щоб об'єднання громадян могли бути максимально незалежними та самостійними і не використовувались як інструменти у бізнесових чи політичних справах. Тому, одним із джерел надходження коштів для забезпечення статутної діяльності об'єднань громадян є підприємницька діяльність.

Так, пункт 2 частини 2 статті 21 Закону України «Про громадські об'єднання» передбачає, що громадське об'єднання зі статусом юридичної особи має право здійснювати відповідно до закону підприємницьку діяльність безпосередньо, якщо це передбачено статутом громадського об'єднання, або через створені в порядку, передбаченому законом, юридичні особи (товариства, підприємства), якщо така діяльність відповідає меті (цілям) громадського об'єднання та сприяє її досягненню. Відомості про здійснення підприємницької діяльності громадським об'єднанням включаються до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань [2]. Проте здійснення підприємницької діяльності громадським об'єднанням безпосередньо є неприйнятним сьогодні.

Частина 1 статті 19 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» передбачає, що релігійні організації у порядку, визначеному чинним законодавством, мають право для виконання своїх статутних завдань засновувати видавничі, поліграфічні, виробничі, реставраційно-будівельні, сільсько-господарські та інші підприємства, а також добродійні заклади (притулки, інтернати, лікарні тощо), які мають право юридичної особи [3]. А стаття 35 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» передбачає, що з метою реалізації статутних завдань профспілки, їх об'єднання, які є юридичними особами, можуть здійснювати необхідну господарську та фінансову діяльність шляхом надання безоплатних послуг, робіт, створення в установленому законодавством порядку підприємств, установ або організацій із статусом юридичної особи, формувати відповідні фонди, кредитні спілки [4].

Як вбачається із зазначених вище норм чинного законодавства України, здійснення об'єднаннями громадян підприємницької діяльності безпосередньо не є характерним, тому законодавець закріплює за такими організаціями право на заснування підприємств та інших юридичних осіб, прибуток від діяльності яких повинен бути спрямований на забезпечення статутних цілей та мети діяльності їхніх засновників. При цьому законодавство не встановлює виключного переліку організаційно-правових форм юридичних осіб, які можуть бути засновані об'єднаннями громадян, але, в той же час, передбачає організаційно-правову форму юридичної особи, яка може бути заснована виключно об'єднаннями громадян, зокрема «підприємство об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки)».

Частина 1 статті 112 Господарського кодексу України передбачає, що підприємством об'єднання громадян, релігійної організації є унітарне підприємство, засноване на власності об'єднання громадян (громадської організації, політичної партії) або власності релігійної організації для здійснення господарської діяльності з метою виконання їх статутних завдань [5]. Разом з тим, варто зазначити, що Класифікації організаційно-правових форм господарювання, затвердженій Наказом № 97 Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.05.2004 року дає дещо інше визначення підприємства об'єднання громадян, зокрема

визначає останнє як унітарне підприємство, засноване на власності об'єднання громадян, релігійної організації або профспілки для здійснення господарської діяльності з метою виконання їх статутних завдань. Засновником такого підприємства є відповідне об'єднання громадян, релігійна організація, профспілка, що має статус юридичної особи, а також їх об'єднання (спілки) у разі, якщо їх статутом передбачено право заснування підприємств [6]. Така розбіжність у формулюваннях пояснюється частими змінами нормативно-правових актів, які регулюють питання діяльності підприємств та об'єднань громадян. Так, з однієї сторони, Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» визначає профспілку як добровільну неприбуткову громадську організацію, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності (навчання), тобто об'єднанням громадян. Але, з іншої сторони, визначення підприємства об'єднання громадян, яке міститься у Класифікації організаційно-правових форм господарювання, містить пряме посилання на норми статті 112 Господарського кодексу України, де серед суб'єктного складу засновників підприємства не зазначена професійна спілка. Разом з тим, Господарський кодекс України передбачає можливість заснування підприємства об'єднання громадян політичною партією. Проте Закон України «Про політичні партії в Україні» не передбачає права політичної партії здійснювати прямо чи опосередковано (шляхом заснування відповідних підприємств чи товариств) підприємницьку діяльність [7]. Такі колізії у нормах чинного законодавства створюють певну правову невизначеність та сприяють різному застосуванню одних і тих самих правових норм у схожих ситуаціях.

У своєму дослідженні ми дотримуємось тієї позиції, що визначення підприємства об'єднання громадян, яке зазначене у Класифікації організаційно-правових форм господарювання, є допустимим для його практичного застосування (зокрема, у контексті того, що одним із засновників підприємства вказана профспілка, проте не вказана політична партія) через те, що профільний закон, який регулює діяльність професійних спілок, визначає останню саме як неприбуткову громадську організацію, а законодавство, яке регулює діяльність політичних партій, не передбачає можливості застосування (створення) чи участі політичних партій у підприємствах чи товариствах.

Разом з тим, варто звернути увагу на ще одну прогалину законодавства у досліджуваному питанні. Так, Господарський кодекс України та ряд підзаконних актів оперують поняттями саме «підприємство об'єднання громадян». При цьому, чинне національне законодавство не оперує таким поняттям як «об'єднання громадян», оскільки закон, який встановлював легальне визначення цього поняття, втратив чинність від 01 січня 2013 року на підставі частини 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про громадські об'єднання». І починаючи з цього моменту законодавець оперує поняттям «громадське об'єднання».

Проте, і зазначене вище не є єдиною неузгодженістю у питаннях правового регулювання підприємств об'єднань громадян. Ті самі норми статті 112 Господарського кодексу України передбачають, що такі підприємства засновуються на власності об'єднання громадян (громадської організації, політичної партії) або власності релігійної організації. В той же час, частина 2 статті 1 Закону України «Про громадські об'єднання» передбачає, що громадське об'єднання за організаційно-правовою

формою утворюється як громадська організація або громадська спілка [2]. Якщо ж «сліпо слідувати» букві закону, то можемо дійти висновку, що громадські спілки не можуть засновувати свої підприємства. Але в той же час, громадським спілкам, як одній із форм громадських об'єднань, таке право гарантоване профільним законом.

Тому, в межах даного наукового дослідження, ми оперуємо поняттям об'єднання громадян у двох аспектах: у власному (ненормативному) трактуванні, як сукупності громадських об'єднань, релігійних організацій та профспілок (про що зазначили на початку цієї статті), та у розумінні чинного законодавства, як назви організаційно-правової форми юридичної особи.

Правосуб'єктність підприємств об'єднання громадян містить свої визначальні особливості, які дозволяють виокремити конкретного, чітко вираженого суб'єкта з поміж інших організаційно-правових форм юридичних осіб. До таких ознак можемо віднести наступні:

– Визначений та обмежений суб'єктний склад засновників підприємства об'єднання громадян. Так, здійснивши комплексний аналіз норм чинного законодавства, можемо дійти висновку, що серед засновників підприємства об'єднання громадян можуть бути громадські об'єднання, релігійні організації та профспілки. При цьому, Господарський кодекс України передбачає, що таке підприємство є унітарним, тобто може створюватись лише єдиним засновником.

– Підприємство об'єднання громадян створюється зі спеціальною метою: отримання прибутку задля подальшого його передачі засновнику у вигляді дивідендів для підтримання його громадської, суспільної чи релігійної діяльності. Підприємство повинно діяти виключно в інтересах засновника, який його заснував. Прибуток, якщо він є, використовується на потреби засновника, а не розподіляється серед його членів.

– Підприємство має статус юридичної особи, що надає йому права укладати договори, відкривати рахунки в банках, виступати в суді. Відповідальність підприємства є обмеженою: засновник (об'єднання) не несе відповідальності за борги підприємства, крім випадків, передбачених законом.

– Підприємство, хоча і є засноване неприбутковою організацією, проте не набуває такого статусу, а є платником податку на прибуток на загальних підставах.

– У окремих випадках, підприємства об'єднання громадян мають право на користування пільгами з оподаткування. Так, відповідно до частини 1 статті 14-1 та частини 1 статті 14-2 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» підприємства та організації громадських об'єднань осіб з інвалідністю мають право на пільги із сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) відповідно до законів України з питань оподаткування. Застосовувати зазначені пільги такі підприємства та організації мають право за наявності дозволу на право користування пільгами з оподаткування, який надається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю, ветеранів війни, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань соціальної політики, виходячи з техніко-економічного та соціального обґрунтування заходів, для здійснення яких використовуватимуться ці кошти [8]. Пункт 142.1 статті 142 Податкового кодексу України встановлює, що для отримання

таких пільг середньостатистична чисельність працівників – осіб з інвалідністю, які мають там основне місце роботи, повинна становити не менш як 50 відсотків, а фонд оплати праці таких осіб з інвалідністю повинен становити не менш як 25 відсотків суми загальних витрат на оплату праці [9].

– Діяльність підприємства об'єднання громадян здійснюється на підставі статуту, затвердженого його засновником. У статуті вказуються: цілі створення, види діяльності, порядок використання прибутку, механізм управління тощо.

Підприємства об'єднання громадян створюються для досягнення статутних цілей і реалізації цілей громадських, профспілкових чи релігійних організацій. Їхня діяльність відрізняється від звичайних комерційних підприємств завдяки своїй суспільно-корисній природі. До основних цілей утворення таких підприємств можемо віднести: фінансова підтримка їхніх засновників – громадських об'єднань, релігійних організацій та профспілок, що дозволяє отримати додаткові джерела для фінансування статутної діяльності та стати більш самостійними; реалізація основних статутних завдань засновника (підприємства утворюються як інструмент для виконання основних завдань та викликів, які стоять перед засновником: надання соціальних послуг, проведення освітніх і культурних заходів, забезпечення доступу до товарів чи послуг соціально незахищених верств населення); сприяння соціальному розвитку населення та підтримка власних членів (наприклад, громадські організації осіб з інвалідністю дуже часто засновують відповідні підприємства для працевлаштування своїх членів, які можуть зустрічатись з певними проблемами на звичайних підприємствах та організаціях); забезпечення стабільного розвитку об'єднань громадян (завдяки прибутковій діяльності підприємства об'єднання громадян, його засновники можуть безперешкодно здійснювати свою громадську, суспільну чи релігійну діяльність, та бути незалежними від зовнішніх факторів).

Створення підприємств об'єднання громадян допомагає громадянам інтегруватися в економічну систему країни, вирішуючи соціальні, культурні та благодійні проблеми. Утворення та реєстрація підприємств об'єднання громадян відбувається за загальними правилами, встановленими Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань». Проте чинне національне законодавство сьогодні не встановлює чітких вимог для форми та змісту установчих документів підприємств об'єднання громадян, тому засновники повинні керуватись загальними нормами Цивільного кодексу України, які регулюють питання утворення та діяльності юридичних осіб в загальному, та нормами Господарського кодексу України, які регулюють питання діяльності підприємств зокрема. Такий невизначений підхід щодо регулювання питання утворення та діяльності підприємств об'єднання громадян також можемо назвати значною прогалиною чинного законодавства України.

Однією із важливих ознак підприємств об'єднання громадян, яка є визначальною при формуванні його правосуб'єктності, є статус унітарного підприємства, що визначено нормами статті 112 Господарського кодексу України. Частина 4 статті 63 Господарського кодексу України визначає унітарне підприємство як підприємство, яке створюється одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний капітал, не поділений на частки (паї),

затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який призначається (обирається) засновником (наглядовою радою такого підприємства у разі її утворення), керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства [5]. Створення унітарного підприємства, виходячи із аналізу статті 63 Господарського кодексу України, не передбачає можливості засновника долучати до нього в подальшому інших осіб так, як це встановлено для товариства однієї особи [10, с. 79].

Коли підприємство об'єднання громадян створюється та працює як унітарне підприємство, засновник більш жорстко контролює його. Це є великою перевагою саме для його засновника, оскільки дає йому більший контроль над діяльністю виконавчого органу підприємства та дозволяє швидко реагувати на екстрені ситуації та проблеми, зокрема щодо прийняття операційно-установчих рішень щодо діяльності підприємства. Наприклад, засновники або учасники товариства з обмеженою відповідальністю повинні скликати загальні збори в передбаченому статутом порядку, щоб прийняти рішення про зміну виконавчого органу. Для скликання загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю зазвичай потрібно багато часу, але це не гарантує, що вони будуть зібрані та зможуть приймати правильні рішення. У випадку, якщо виконавчий орган товариства зловживає своїм посадовим становищем або робить дії, які шкодять інтересам товариства та його учасників, час, необхідний для скликання та проведення зборів, може стати «злим жартом» для учасників, оскільки за цей час виконавчий орган може продати чи іншим чином відчужити майно товариства або перевести гроші з рахунків товариства. Судові процеси щодо оскарження таких дій можуть тримати роками. З іншого боку, у випадку з підприємством об'єднання громадян засновнику достатньо прийняти рішення про звільнення виконавчого органу та призначити нового. Права та інтереси засновника більш захищені і для цього не потрібно багато часу.

Унітарний статус підприємств об'єднань громадян є унікальною правовою формою, яка забезпечує їх відповідність статутним цілям. Ця форма діяльності дозволяє об'єднанням громадян ефективно виконувати свої функції, проте потребує вдосконалення нормативно-правової бази для вирішення існуючих проблем і забезпечення кращої регуляції таких суб'єктів.

Висновки. Як вбачаємо із даного дослідження, питання утворення та функціонування підприємств об'єднання громадян є важливим та актуальним моментом для забезпечення стабільного та незалежного функціонування таких суб'єктів громадянського суспільства як громадські об'єднання, релігійні організації та профспілки. Здійснивши комплексний аналіз норм чинного законодавства України та моніторинг результатів наукових досліджень у цій сфері можемо дійти наступних висновків:

– На жаль, а ні законодавець, а ні наукове співтовариство, не приділяють значної уваги підприємствам об'єднання громадян, не дивлячись на соціально значущу роль, яку вони відіграють для громадянського суспільства, а також на той потенціал, який міститься у їхній діяльності.

– Першочергово необхідно усунути значні колізії, які містяться у нормах чинного законодавства, що регулює питання утворення та діяльності підприємств об'єднання громадян. Так, потрібно привести у відповідність норми Господарського

кодексу України та інших підзаконних нормативно-правових актів, де дати єдине та чітке визначення підприємства об'єднання громадян.

– Також необхідно привести у відповідність реалій союдогення сам термін «підприємство об'єднання громадян», враховуючий той факт, що законодавство не оперує поняттям «об'єднання громадян», або ж надати законодавче визначення останньому поняттю, для того щоб уникнути правової невизначеності у цій сфері.

– Разом з тим, необхідно більш чітко визначити суб'єктний склад засновників підприємства об'єднання громадян, зокрема надати вичерпний перелік потенційних засновників та усунути наявні прогалини чинного законодавства. Приклад, із громадською організацією, громадською спілкою та політичною партією ми описували вище.

– Доцільно конкретно та вичерпно зафіксувати вимоги до форми та змісту установчих документів підприємства об'єднання громадян, зокрема, окрім загальних норм, передбачати і спеціальні норми права, які б регулювали ці питання.

Унітарний статус підприємств об'єднань громадян дозволяє забезпечити більший контроль засновників над їхньою діяльністю, що особливо важливо для досягнення статутних цілей. Проте цей механізм потребує подальшого вдосконалення для посилення їхньої ефективності.

Підходи країн ЄС і США щодо соціальних підприємств свідчать про більше розуміння та усвідомлення ролі та місця таких суб'єктів у сучасному громадянському суспільстві. Підприємства об'єднань громадян є важливими інструментами для фінансового забезпечення та реалізації статутних завдань громадських, релігійних і профспілкових організацій. Вони сприяють розвитку громадянського суспільства та вирішенню соціально значущих проблем. Однак їхній потенціал може бути реалізований у повній мірі лише за умови вдосконалення законодавчої бази, усунення існуючих колізій і активної державної підтримки.

Література:

1. Цюмра В. Особливості утворення та державної реєстрації громадських об'єднань. *Правова позиція*. 2023. № 2(39). С. 65–69. URL: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-2.13> (дата звернення: 02.01.2025).
2. Програмадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI: станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 03.01.2025).
3. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 № 987-XII: станом на 23 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text> (дата звернення: 03.01.2025).
4. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 № 1045-XIV: станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text> (дата звернення: 03.01.2025).
5. Господарський кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV: станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 03.01.2025).
6. Про затвердження національних стандартів України, державних класифікаторів України, національних змін до міждержавних стандартів, внесення зміни до наказу Держспоживстандарту України від 31 березня 2004 р. № 59 та скасування нормативних документів: Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.05.2004 № 97:

станом на 11 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0097609-04#Text> (дата звернення: 03.01.2025).

7. Про політичні партії в Україні : Закон України від 05.04.2001 № 2365-III : станом на 19 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text> (дата звернення: 03.01.2025).
8. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII : станом на 18 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення: 04.01.2025).
9. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 04.01.2025).
10. Зеліско А. Унітарне приватне підприємство в якості підприємницької юридичної особи приватного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. № 42. С. 78–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2017_42_19 (дата звернення: 05.01.2025).

Tsomra V. Legal nature of enterprises of associations of citizens: analysis of Ukrainian legislation

Summary. This article examines the legal nature of enterprises established by citizen associations, their legal status, the specifics of their activities, and legislative regulation in Ukraine. The author thoroughly studies the current state of legal support for these economic entities and identifies the main issues affecting their efficiency and legality of operations.

The need for constant financial support for civic associations (public organizations, trade unions, and religious associations) has increased because of the democratization of Ukrainian society and the rise of civic initiatives. To this end, they use the mechanism of creating enterprises, which, although it has elements of commercial activity, operates

exclusively in the interests of the founder and helps achieve their statutory goals.

The author emphasizes the existence of gaps in the legal framework, particularly in the conflicts between the Commercial Code of Ukraine and other laws and subordinate regulatory acts, as well as the different interpretations of the term “citizens’ association enterprise” in various laws. There is no unified method for managing the legal capacity and organizational-legal status of such enterprises.

Particular attention is paid to the study of the concept and characteristics of citizen association enterprises. The author defines these enterprises as unitary organizations founded exclusively by trade unions, public organizations, or religious organizations. They have a special legal status, operate based on a charter, and are obligated to direct profits towards achieving the statutory goals of the founders. It is important to remember that such enterprises do not fall under the category of non-profit organizations; however, in some cases, they may receive tax benefits.

The article concludes that the regulatory framework governing the activities of citizen association enterprises needs to be improved. In particular, it is proposed to unify the terminology to avoid legal conflicts between existing laws; to create a separate regulatory act or make appropriate amendments to existing ones that would regulate the conditions for the establishment, operation, and termination of such enterprises; and to take into account international experience regarding social enterprises, especially from EU and US countries.

Key words: citizen association enterprise, unitary enterprise, public associations, religious organizations, legal personality, conflicts, civil society.